

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Sytuacja kobiet z niepełnosprawnością”*(opinia rozpoznawcza na wniosek Parlamentu Europejskiego)*

(2018/C 367/04)

Sprawozdawczyni: **Gunta ANČA**

Wniosek o konsultację	Parlament Europejski, 3.4.2018
Podstawa prawna	Art. 29 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej
Decyzja Zgromadzenia Plenarnego	13.3.2018
Sekcja odpowiedzialna	Sekcja Zatrudnienia, Spraw Społecznych i Obywatelstwa
Data przyjęcia przez sekcję	6.6.2018
Data przyjęcia na sesji plenarnej	11.7.2018
Sesja plenarna nr	536
Wynik głosowania (za/przeciw/wstrzymało się)	187/2/0

1. Wnioski i zalecenia

1.1. Kobiety i dziewczęta z niepełnosprawnością w dalszym ciągu spotykają się z dyskryminacją intersekcjonalną i z wielu przyczyn jednocześnie, ze względu zarówno na swoją płeć, jak i niepełnosprawność. Kobiety z niepełnosprawnością nie mają takich samych szans równego udziału we wszystkich aspektach społeczeństwa. Zbyt często nie mają one dostępu do edukacji włączającej i szkoleń włączających, zatrudnienia, do programów redukcji ubóstwa i do odpowiednich warunków mieszkaniowych, a także udziału w życiu politycznym i publicznym, a niektóre akty prawne uniemożliwiają im podejmowanie decyzji dotyczących własnego życia, w tym również dotyczących ich praw seksualnych i reprodukcyjnych. Borykają się z przeszkodami w korzystaniu ze swych praw obywatelskich UE ⁽¹⁾.

1.2. W niniejszej opinii wzywa się UE i wszystkie państwa członkowskie do wdrożenia Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych (UNCPRD) ⁽²⁾, zaleceń, jakie UE otrzymała od Komitetu UNCPRD w odniesieniu do kobiet i dziewcząt z niepełnosprawnością w 2015 r. oraz uwagi ogólnej Komitetu ONZ nr 3 dotyczącej art. 6 Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych.

1.3. Komitet apeluje, by UE i państwa członkowskie uwzględniły perspektywę niepełnosprawności w swojej przyszłej strategii w zakresie równouprawnienia płci oraz w politykach i programach, a także włączyły kwestię płci do strategii dotyczących niepełnosprawności, w tym do przyszłej europejskiej strategii w sprawie niepełnosprawności na lata 2020–2030 oraz europejskiego filara praw socjalnych ⁽³⁾. Program zastępujący strategię „Europa 2020” na rzecz inteligentnego, trwałego wzrostu gospodarczego sprzyjającego włączeniu społecznemu powinien również obejmować perspektywę kobiet z niepełnosprawnością, gdyż ich udział w życiu gospodarczym i społecznym jest niezbędny dla powodzenia ogólnej europejskiej strategii gospodarczej i społecznej ⁽⁴⁾.

1.4. Zarówno na szczeblu europejskim, jak i krajowym niezbędne jest przedsięwzięcie niezbędnych środków w celu nawiązania zorganizowanego dialogu wraz z niezależną linią budżetową i zapewnienia rzetelnych konsultacji z osobami niepełnosprawnymi oraz ich udziału, w tym kobiet, dziewcząt i chłopców z niepełnosprawnością za pośrednictwem ich organizacji przedstawicielskich, we wdrażaniu i monitorowaniu Konwencji ⁽⁵⁾.

⁽¹⁾ Konwencja ONZ o prawach osób niepełnosprawnych (UNCPRD), uwaga ogólna nr 3 (CRPD/C/GC/3), s. 1; EDF Alternatywne sprawozdanie dla UNCPRD, s. 57.

⁽²⁾ Konwencja ONZ o prawach osób niepełnosprawnych.

⁽³⁾ Konwencja ONZ o prawach osób niepełnosprawnych, Końcowe uwagi na temat sprawozdania wstępnego Unii Europejskiej, Organizacja Narodów Zjednoczonych (art. 6 CRPD/C/EU/CO/1).

⁽⁴⁾ Sprawozdanie w sprawie kobiet niepełnosprawnych, Parlament Europejski, 14 października 2013 r., s. 6.

⁽⁵⁾ Zob. przyp. 3, art. 4 ust. 3.; zob. przyp. 1, s. 17.

1.5. Wykorzystanie obecnych i przyszłych instrumentów finansowych UE, szczególnie funduszy strukturalnych i Europejskiego Funduszu Społecznego, powinno być kluczowym instrumentem wspierającym państwa członkowskie w promowaniu dostępności dla kobiet i dziewcząt z niepełnosprawnością oraz ich niedyskryminacji⁽⁶⁾.

1.6. UE i państwa członkowskie powinny szybko przystąpić do Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej (konwencji stambulskiej), co będzie kolejnym krokiem na drodze do zwalczania przemocy wobec kobiet i dziewcząt z niepełnosprawnością⁽⁷⁾. Środki te powinny obejmować kryminalizację przemocy seksualnej i innych form przemocy wobec kobiet i dziewcząt z niepełnosprawnością, w tym zniesienie przymusowej sterylizacji⁽⁸⁾.

1.7. UE i państwa członkowskie powinny przedsięwziąć wszystkie środki w celu zadbania o to, by kobiety i dziewczęta z niepełnosprawnością miały równy dostęp do związanych z niepełnosprawnością usług zdrowotnych dla osób niepełnosprawnych, a także do przystępnych usług podstawowych. Wszystkie kobiety i dziewczęta z niepełnosprawnością muszą być w stanie korzystać ze swej zdolności prawnej, podejmując swoje własne decyzje, jeżeli to pożądane korzystając ze wsparcia innych, odnośnie do usług leczniczych i postępowania terapeutycznego, między innymi decyzje w sprawie zachowania płodności i niezależności prokreacyjnej⁽⁹⁾.

2. Wprowadzenie

2.1. Kobiety z niepełnosprawnością nadal znajdują się na marginesie społeczeństwa. Ich położenie jest nie tylko gorsze od sytuacji kobiet bez niepełnosprawności, lecz również od sytuacji mężczyzn z niepełnosprawnością⁽¹⁰⁾.

2.2. Kobiety z niepełnosprawnością stanowią 16 % ogółu populacji kobiet w Europie. Liczba ta szacowana jest na podstawie obecnej liczby kobiet i dziewcząt wynoszącej prawie 250 mln, z czego wynika, że w Unii Europejskiej (UE) żyje ok. 40 mln kobiet i dziewcząt z niepełnosprawnością⁽¹¹⁾.

2.3. Wzrasta liczba osób starszych w Europie i na całym świecie, co oznacza, że w związku z tym wzrośnie również liczba osób z niepełnosprawnością. Ze względu na dłuższe średnie trwanie życia kobiet liczba kobiet z niepełnosprawnością wzrośnie w sposób nieproporcjonalny⁽¹²⁾.

2.4. W niniejszej opinii wzywa się UE i wszystkie państwa członkowskie do wdrożenia Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych (UNCPRD)⁽¹³⁾, zaleceń, jakie UE otrzymała od UNCPRD w odniesieniu do kobiet i dziewcząt z niepełnosprawnością w 2015 r. oraz uwagi ogólnej Komitetu ONZ nr 3 dotyczącej art. 6 Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych. UE i państwa członkowskie powinny niezwłocznie uruchomić program działania, harmonogram i zasoby niezbędne do wdrożenia Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych.

3. Uwagi ogólne

Międzynarodowe i europejskie ramy prawne

3.1. Wraz ze swoimi 28 państwami członkowskimi UE jest stroną Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych. Strony te są prawnie zobowiązane do przestrzegania tej konwencji na mocy prawa międzynarodowego, co oznacza, że zobowiązały się one wspólnie do propagowania, ochrony i gwarantowania praw osób z niepełnosprawnością zapisanych w Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych, w tym kobiet i dziewcząt z niepełnosprawnością. UE i państwa członkowskie powinny służyć przykładem, gdyż jest to jedyna organizacja integracji regionalnej na świecie będąca stroną Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych i znajduje się w wyjątkowym położeniu, by zapewnić zharmonizowaną i równą ochronę kobiet i dziewcząt z niepełnosprawnością w całej Europie.

3.2. W art. 6 Konwencji uznaje się, że „niepełnosprawne kobiety i dziewczęta są narażone na wieloraką dyskryminację i, w związku z tym, [Państwa Strony] podejmują środki w celu zapewnienia pełnego i równego korzystania przez nie ze wszystkich praw człowieka i podstawowych wolności. Państwa Strony podejmują wszelkie odpowiednie środki, aby zapewnić pełen rozwój, awans i wzmocnienie pozycji kobiet, w celu zagwarantowania im możliwości wykonywania i korzystania z praw człowieka i podstawowych wolności ustanowionych w niniejszej konwencji”.

⁽⁶⁾ Zob. przyp. 4, s. 9.

⁽⁷⁾ Zob. przyp. 3, art. 16.

⁽⁸⁾ Sprawozdanie w sprawie położenia kresu przymusowej sterylizacji kobiet i dziewcząt niepełnosprawnych, Europejskie Forum Niepełnosprawności, 2018, s. 49.

⁽⁹⁾ 2. manifest praw kobiet i dziewcząt niepełnosprawnych w Unii Europejskiej, Europejskie Forum Niepełnosprawności 2011, s. 18 i 34.

⁽¹⁰⁾ Zob. przypis 9, s. 4.

⁽¹¹⁾ Moduł *ad hoc* badania aktywności ekonomicznej ludności UE (BAEL) na temat osób niepełnosprawnych i długoterminowych problemów zdrowotnych, 2002.

⁽¹²⁾ Zob. przyp. 4, s. 24.

⁽¹³⁾ Konwencja ONZ o prawach osób niepełnosprawnych.

3.3. W 2015 r. Konwencję uzupełniły ważne zalecenia przekazane przez Komitet ONZ ds. Praw Osób Niepełnosprawnych dotyczące sposobu poprawienia sytuacji osób, w tym kobiet i dziewcząt z niepełnosprawnością w Unii Europejskiej.

3.4. W 2016 r. Komitet ONZ ds. Praw Osób Niepełnosprawnych przyjął swoją uwagę ogólną nr 3 dotyczącą art. 6 Konwencji, w której podkreśla się, że państwa będące stronami Konwencji, w tym UE, powinny podjąć wspomniane wcześniej środki na rzecz propagowania praw kobiet i dziewcząt z niepełnosprawnością.

3.5. Wszystkie państwa członkowskie UE są również stroną Konwencji ONZ w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet (CEDAW), najbardziej kompleksowego międzynarodowego narzędzia prawnego mającego na celu zapewnienie równego uznania wszystkich praw kobiet w kontekście praw człowieka w sferze politycznej, gospodarczej, społecznej, kulturalnej, obywatelskiej i domowej. Kobiety i dziewczęta z niepełnosprawnością powinny również w pełni korzystać z Konwencji ONZ w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet (CEDAW), a także brać udział w wysiłkach krajowych mających na celu jej wdrożenie.

3.6. Artykuły 10 i 19 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE) wymagają od UE zwalczania dyskryminacji ze względu na płeć, pochodzenie rasowe lub etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną na etapie określania i wdrażania polityki i działalności oraz przyjmowania odpowiednich działań. W art. 8 TFUE stwierdza się, że „we wszystkich swoich działaniach Unia zmierza do zniesienia nierówności oraz wspierania równości mężczyzn i kobiet”.

3.7. Artykuły 20 i 26 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej zakazują dyskryminacji ze względu na niepełnosprawność i uznają prawo osób niepełnosprawnych do korzystania ze środków mających zapewnić im samodzielność, integrację społeczną i zawodową oraz udział w życiu społeczności. Karta dotyczy również równości kobiet i mężczyzn, a także niedyskryminacji z różnych powodów, w tym ze względu na płeć.

4. Zalecenia ogólne

4.1. W przeciwieństwie do odniesień zawartych w Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych, Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet, TFUE i Karty, Unia Europejska ani nie uwzględniła aspektu niepełnosprawności we wszystkich swych politykach, programach i strategiach równości płci, ani nie przyjęła perspektywy płci w swych strategiach dotyczących niepełnosprawności. UE i jej państwa członkowskie nie posiadają obecnie skutecznych ram prawnych umożliwiających ochronę, promowanie i zapewnienie wszystkich praw kobiet i dziewcząt z niepełnosprawnością w kontekście praw człowieka. Komitet apeluje, by UE i państwa członkowskie uwzględniły perspektywę niepełnosprawności w swojej przyszłej strategii w zakresie równouprawnienia płci oraz w politykach i programach, a także włączyły kwestię płci do strategii dotyczących niepełnosprawności, w tym do przyszłej europejskiej strategii w sprawie niepełnosprawności na lata 2020–2030 oraz europejskiego filara praw socjalnych. Program zastępujący strategię „Europa 2020” na rzecz inteligentnego, trwałego wzrostu gospodarczego sprzyjającego włączeniu społecznemu powinien również obejmować perspektywę kobiet z niepełnosprawnością, gdyż ich udział w życiu gospodarczym i społecznym jest niezbędny dla powodzenia ogólnej europejskiej strategii gospodarczej i społecznej⁽¹⁴⁾.

4.2. UE i państwa członkowskie nie prowadzą wystarczających konsultacji z organizacjami przedstawicielskimi kobiet i dziewcząt z niepełnosprawnością, a także wystarczająco ich nie finansują. Zarówno na szczeblu europejskim, jak i krajowym niezbędne jest przedsięwzięcie niezbędnych środków w celu nawiązania zorganizowanego dialogu wraz z niezależną linią budżetową i zapewnienia rzetelnych konsultacji z osobami niepełnosprawnymi oraz ich udziału, w tym kobiet, dziewcząt i chłopców z niepełnosprawnością, za pośrednictwem ich organizacji przedstawicielskich, we wdrażaniu i monitorowaniu Konwencji⁽¹⁵⁾.

4.3. Kobiety i dziewczęta z niepełnosprawnością znajdują się nadal na marginesie wszystkich organizacji praw człowieka. Sprawozdania okresowe sporządzane przez odpowiednie ciała traktatowe Unii Europejskiej i państw członkowskich ds. praw człowieka muszą automatycznie zawierać informacje o kobietach z niepełnosprawnością. Praktyka ta powinna obejmować wszystkie instytucje zaangażowane w rzecznictwo praw człowieka zarówno na szczeblu europejskim, jak i krajowym, w tym organizacje przedstawicielskie osób niepełnosprawnych i ich rodziny, ogół kobiet oraz kobiety z niepełnosprawnością⁽¹⁶⁾.

⁽¹⁴⁾ Zob. przyp. 3, art. 6; zob. przyp. 4, s. 6.

⁽¹⁵⁾ Zob. przyp. 3, art. 4. ust. 3; zob. przyp. 1, s. 17.

⁽¹⁶⁾ Zob. przyp. 9, s. 47.

4.4. UE i jej państwa członkowskie nie mają spójnych i porównywalnych danych oraz wskaźników praw człowieka dotyczących kobiet i dziewcząt z niepełnosprawnością, a także badań na temat sytuacji kobiet i dziewcząt z niepełnosprawnością w UE⁽¹⁷⁾. EKES zaleca, by agencje europejskie, zwłaszcza Eurofound, Cedefop, FRA i EIGE, przyjęły bardziej systematyczne podejście w swoich pracach dotyczących osób z niepełnosprawnością oraz ich sytuacji na rynku pracy i w społeczeństwie. Należy przy tym uwzględnić w szczególności sytuację kobiet oraz fakt, że interseksjonalność może prowadzić do wielorakich form dyskryminacji. EKES zaleca ponadto, by kwestia ta została wyraźnie włączona do ich programów prac. Zarówno na szczeblu UE, jak i krajowym problemy kobiet i dziewcząt z niepełnosprawnością powinny zostać uwzględnione na etapie gromadzenia danych i statystyk z uwzględnieniem aspektu płci oraz wieku oraz w istniejących szeregach i badaniach statystycznych zgodnie z zasadami Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych. Niezbędne jest ustanowienie mechanizmu monitorowania postępów i finansowania gromadzenia danych, analiz i badań na temat kobiet i dziewcząt z niepełnosprawnością oraz dyskryminacji interseksjonalnej, z którą się zmagają, uwzględniającego najbardziej zmarginalizowane grupy społeczne takie jak mniejszości etniczne i religijne, w celu ukierunkowania planowania polityki. Wszystkie badania na temat praw osób niepełnosprawnych powinny uwzględniać perspektywę płci, a badania dotyczące kobiet i dziewcząt powinny brać pod uwagę perspektywę osób z niepełnosprawnością.

4.5. Wykorzystanie obecnych i przyszłych instrumentów finansowych UE, szczególnie funduszy strukturalnych i Europejskiego Funduszu Społecznego, powinno być kluczowym instrumentem wspierającym państwa członkowskie w promowaniu dostępności dla kobiet i dziewcząt z niepełnosprawnością⁽¹⁸⁾ oraz ich niedyskryminacji, a także podnoszeniu świadomości i zwiększeniu widoczności możliwości finansowania środków tego rodzaju w programach po 2020 r. Organizacje osób z niepełnosprawnością powinny otrzymywać dostępne informacje i wsparcie w zakresie dostępu do możliwości finansowania.

4.6. Kobiety i dziewczęta z niepełnosprawnościami są bardziej zagrożone dyskryminacją z wielu przyczyn jednocześnie i dyskryminacją interseksjonalną w Europie. Połączenie rasy, pochodzenia etnicznego, klasy społecznej, wieku, orientacji seksualnej, narodowości, religii, płci, niepełnosprawności, statusu uchodźcy lub migranta itp. ma efekt mnożnikowy, który pogłębia dyskryminację kobiet i dziewcząt z niepełnosprawnością⁽¹⁹⁾. Dyskryminacja wynika ze sposobu budowania tożsamości, braku uznania różnorodności kobiet z niepełnosprawnością i tendencji do traktowania kobiet z niepełnosprawnością we wszystkich sferach społecznych jako jednorodnej grupy, a także postrzegania ich realiów z perspektywy wykluczenia⁽²⁰⁾. UE i państwa członkowskie powinny uchylić całe dyskryminujące prawodawstwo, politykę i praktyki, a także zakazać wszelkiej dyskryminacji ze względu na płeć i niepełnosprawność oraz jej form krzyżowych, między innymi poprzez przyjęcie skutecznych i obszernych przepisów UE chroniących kobiety z niepełnosprawnością przed dyskryminacją interseksjonalną we wszystkich dziedzinach życia⁽²¹⁾.

4.7. Historia, postawa i uprzedzenia danej społeczności, w tym kręgu rodzinnego, doprowadziły do powstania negatywnego stereotypu kobiet i dziewcząt z niepełnosprawnością, tym samym przyczyniając się do ich izolacji społecznej i wykluczenia społecznego. Są one prawie całkowicie pomijane przez media, a kiedy już się pojawiają, są traktowane z aseksualnej perspektywy medycznej i pomija się ich zdolności i wkład w otaczające środowisko⁽²²⁾. Kobiety i dziewczęta z niepełnosprawnością nie są wystarczająco świadome swych praw wynikających z Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych, Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet oraz prawa UE. UE i państwa członkowskie powinny opracować kompleksową kampanię na rzecz podnoszenia świadomości na temat Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych i Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet, podnosić widoczność sytuacji kobiet z niepełnosprawnością, a także walczyć z uprzedzeniami w stosunku do kobiet i dziewcząt z niepełnosprawnością⁽²³⁾. Należy zachęcać media do zasięgania opinii kobiet z niepełnosprawnością i do angażowania ich. Jeżeli to możliwe, powinny one być mianowane przez swoje organizacje, które powinny również brać udział w prezentacjach i monitorować programy. Organizacje osób z niepełnosprawnością powinny otrzymać niezbędne środki finansowe na informowanie i szkolenie kobiet i dziewcząt z niepełnosprawnością i ich rodzin na temat ich praw wynikających z Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych.

4.8. Jako organ administracji publicznej UE ma obowiązek wdrażania Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych w obrębie swych instytucji. Ponadto powinna zadbać o to, by problemy kobiet i dziewcząt z niepełnosprawnością były w pełni uwzględnione podczas jej wydarzeń i posiedzeń, działań komunikacyjnych, informacyjnych i konsultacyjnych, a także polityki zabezpieczenia społecznego i polityki zatrudnienia, i podjąć starania w celu uwzględnienia problematyki płci w swych budżetach. Należy podjąć działania pozytywne w celu zapewnienia kobietom z niepełnosprawnością udziału, na równych zasadach z innymi osobami, w działalności i funkcjonowaniu instytucji UE.

⁽¹⁷⁾ Zob. przyp. 4, s. 16.

⁽¹⁸⁾ Zob. przyp. 4, s. 9.

⁽¹⁹⁾ Zob. przyp. 1, s. 2.

⁽²⁰⁾ Zob. przyp. 9, s. 52.

⁽²¹⁾ Zob. przyp. 1, s. 15.

⁽²²⁾ Zob. przyp. 9, s. 11.

⁽²³⁾ Zob. przyp. 3, art. 8.

5. Uwagi szczegółowe

5.1. Przemoc

5.1.1. Kobietom z niepełnosprawnością w porównaniu z innymi kobietami w większym stopniu grożą przemoc, wykorzystywanie i nadużycia. Przemoc może mieć charakter interpersonalny, instytucjonalny i strukturalny. Przemoc instytucjonalna i strukturalna jest wszelką formą nierówności strukturalnej lub dyskryminacji instytucjonalnej, która utrzymuje kobiety w podrzędnej pozycji, czy to pod względem fizycznym, czy ideologicznym, w porównaniu z innymi osobami w jej rodzinie, domu rodzinnym czy społeczności⁽²⁴⁾. W badaniu Agencji Praw Podstawowych Unii Europejskiej z 2014 r. oszacowano, że kobiety i dziewczęta z niepełnosprawnością są 3–5 razy bardziej narażone na przemoc, zwłaszcza domową⁽²⁵⁾.

5.1.2. Europejskie i krajowe przepisy dotyczące zapobiegania wykorzystywaniu, przemocy i nadużyciom często nie uwzględniają kobiet i dziewcząt z niepełnosprawnością. UE powinna przedsięwziąć niezbędne środki w celu uwzględnienia niepełnosprawności we wszystkich przepisach, politykach i strategiach w celu rozwiązania problemu przemocy, nadużywania i wykorzystywania⁽²⁶⁾. Przemoc wobec kobiet powinna być uznawana za przestępstwo. Należy przedsięwziąć wszelkie odpowiednie działania ustawodawcze, administracyjne, społeczne i edukacyjne w celu ochrony kobiet i dziewcząt z niepełnosprawnością zarówno w warunkach domowych, jak i poza domem przed wszelkimi rodzajami wykorzystywania, przemocy i nadużyć oraz ułatwienia im dostępu do wymiaru sprawiedliwości poprzez zapewnianie odpowiedniego wsparcia i pomocy w ramach społeczności przy uwzględnieniu ich specyficznych potrzeb, w tym odpowiednich urządzeń, aby uniknąć izolacji i zamknięcia w domu⁽²⁷⁾.

5.1.3. UE i państwa członkowskie powinny szybko przystąpić do Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej (konwencji stambulskiej), co będzie kolejnym krokiem na drodze do zwalczania przemocy wobec kobiet i dziewcząt z niepełnosprawnością. Środki te powinny obejmować kryminalizację przemocy seksualnej i innych form przemocy wobec kobiet i dziewcząt z niepełnosprawnością, w tym zniesienie przymusowej sterylizacji⁽²⁸⁾.

5.2. Zdrowie seksualne i prokreacyjne oraz prawa, w tym poszanowanie domu i rodziny

5.2.1. Bezprawna stereotypizacja związana z niepełnosprawnością oraz płcią jest formą dyskryminacji, która ma szczególnie poważny wpływ na korzystanie ze zdrowia seksualnego i prokreacyjnego oraz praw w tym względzie, a także z prawa do założenia rodziny. Do szkodliwych stereotypów dotyczących kobiet z niepełnosprawnością należy przekonanie, że są one aseksualne, niekompetentne, irracjonalne lub nadmiernie pobudzone seksualnie⁽²⁹⁾.

5.2.2. Wybory kobiet z niepełnosprawnością, szczególnie kobiet z zaburzeniami psychospołecznymi i niepełnosprawnością intelektualną, są często ignorowane, a decyzje w ich imieniu podejmują osoby trzecie, w tym przedstawiciele ustawowi, dostawcy usług, opiekunowie i członkowie rodzin, łamiąc ich prawa wynikające z art. 12 Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych⁽³⁰⁾. Zbyt często zdarza się, że kobiety i dziewczęta z niepełnosprawnością są poddawane sterylizacji i aborcji lub innym formom kontrolowania płodności. UE i państwa członkowskie powinny przedsięwziąć wszystkie środki w celu zadbania o to, by wszystkie kobiety z niepełnosprawnością były w stanie korzystać ze swej zdolności prawnej, podejmując swoje własne decyzje, jeżeli to pożądane korzystając ze wsparcia innych, odnośnie do usług leczniczych i postępowania terapeutycznego, między innymi decyzje w sprawie zachowania płodności i niezależności prokreacyjnej, korzystając z prawa do decyzji o liczbie dzieci i odstępach między ich narodzinami oraz kwestiach dotyczących swej seksualności i z prawa do tworzenia związków. Powinno się to odbywać bez przymusu, dyskryminacji i przemocy. Przymusowa sterylizacja i przymusowa aborcja stanowią formy przemocy wobec kobiet i należy je traktować jako przestępstwo, zgodnie z definicją zawartą w art. 39 Konwencji Rady Europy w sprawie zapobiegania i zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej⁽³¹⁾.

⁽²⁴⁾ Zob. przyp. 1, s. 8.

⁽²⁵⁾ Badanie w sprawie przemocy wobec kobiet, Agencja Praw Podstawowych Unii Europejskiej, 2014, s. 186.

⁽²⁶⁾ Zob. przyp. 3, art.16.

⁽²⁷⁾ Zob. przyp. 9, s. 21.

⁽²⁸⁾ Zob. przyp. 3, art. 16; Zob. przyp. 8, s. 49.

⁽²⁹⁾ Zob. przyp. 1, s. 10.

⁽³⁰⁾ Zob. przyp. 1, s. 11.

⁽³¹⁾ Sprawozdanie w sprawie położenia kresu przymusowej sterylizacji kobiet i dziewcząt niepełnosprawnych, Europejskie Forum Niepełnosprawności, 2018, s. 49 i 50.

5.2.3. Zdarza się, że kobietom niepełnosprawnym odmawia się również dostępu do informacji, komunikacji i edukacji w zakresie praw i zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego ze względu na szkodliwe stereotypy zakładające ich aseksualność i tym samym brak zapotrzebowania na takie informacje na równych prawach z innymi. Informacje mogą być również niedostępne w przystępnym formacie. Placówki opieki zdrowotnej oraz sprzęt, w tym mammografy i łóżka do badań ginekologicznych, są często fizycznie niedostępne dla kobiet z niepełnosprawnością⁽³²⁾. UE i państwa członkowskie powinny przedsięwziąć wszystkie środki w celu zadbania o to, by kobiety i dziewczęta z niepełnosprawnością miały równy dostęp do związanych z niepełnosprawnością usług zdrowotnych dla osób niepełnosprawnych, a także do przystępnych usług podstawowych, takich jak opieka dentystryczna i okulistyczna, usługi w zakresie zdrowia seksualnego i prokreacyjnego oraz usługi profilaktyczne w tym zakresie, w tym konsultacje ginekologiczne, badania medyczne, planowanie rodziny i odpowiednio dostosowane wsparcie podczas ciąży.

5.2.4. Należy podjąć niezbędne środki w zakresie szkolenia specjalistów, przede wszystkim pracowników służby zdrowia i osób działających w dziedzinie prawa, w celu zapewnienia, że w trakcie dochodzeń i postępowań będzie wysłuchany głos kobiet i dziewcząt z niepełnosprawnością. Działania te powinny być podejmowane w ścisłej współpracy z organizacjami reprezentującymi osoby niepełnosprawne.

5.3. Kształcenie i szkolenie

5.3.1. Krzywdzące stereotypy dotyczące płci i niepełnosprawności zaogniają dyskryminujące postawy, polityki i praktyki takie jak: stosowanie materiałów edukacyjnych szerzących błędne stereotypy dotyczące płci i niepełnosprawności, udział w życiu rodzinnym w oparciu o tradycyjne role płci, przydzielanie roli opiekunek kobietom i dziewczynkom, a w niektórych przypadkach przypisywanie większej wartości kształceniu chłopców niż dziewcząt, zachęcanie do małżeństw z niepełnosprawnymi dziewczynkami, a także brak dostępnych instalacji sanitarnych w szkołach i umożliwiających zachowanie higieny podczas menstruacji. Z kolei zjawiska te prowadzą do wyższego poziomu analfabetyzmu, niepowodzeń w szkole, nierównej codziennej frekwencji szkolnej, absencji i wczesnego kończenia szkoły⁽³³⁾.

5.3.2. Analiza porównawcza UE pokazała, że w 2011 r. jedynie 27 % osób z niepełnosprawnością w wieku 30–34 lat ukończyło uczelnię wyższą lub równoważną w UE⁽³⁴⁾. Brakuje jednak danych na temat kobiet i dziewcząt z niepełnosprawnością. W europejskich szkołach i różnych państwach członkowskich UE wiele dziewcząt i kobiet z niepełnosprawnością nie może uzyskać dostępu do włączającej, wysokiej jakości edukacji zgodnej z Konwencją o prawach osób niepełnosprawnych. Dowiedziono, że kryzys finansowy wpłynął negatywnie na wysiłki zmierzające do edukacji włączającej.

5.3.3. Podstawową edukację włączającą dla kobiet i dziewcząt z niepełnosprawnością trzeba postrzegać przez pryzmat wysokiej jakości, równych szans, wsparcia i odpowiedniego zakwaterowania⁽³⁵⁾ i powszechnej dostępności przez cały cykl życia, dbając o to, by kobiety z niepełnosprawnością mogły uzyskać dostęp do kształcenia dorosłych jako sposobu zwiększenia niezależności osobistej, rozwoju osobistego i włączenia społecznego przy jednoczesnym stałym korzystaniu z prawa do samodzielnego podejmowania decyzji oraz wyboru sposobu życia. Rodzice uczniów z niepełnosprawnością powinni być wyposażeni w odpowiednie informacje na temat korzyści płynących z powszechnej edukacji sprzyjającej włączeniu społecznemu.

5.3.4. UE i państwa członkowskie powinny ocenić obecną sytuację i przedsięwziąć środki ułatwiające dostęp do włączającej, wysokiej jakości edukacji dla wszystkich uczniów z niepełnosprawnością zgodnie z Konwencją o prawach osób niepełnosprawnych i korzystanie z niej, promując zastosowanie europejskich instrumentów finansowych, i uwzględnić wskaźniki związane z niepełnosprawnością w strategii „Europa 2020” na etapie realizacji celu kształcenia.

5.3.5. W ostatnich latach poprawiono odpowiednie rozporządzenia i programy wymiany studentów (takie jak Erasmus +), włączając wsparcie finansowe mobilności studentów niepełnosprawnych. Jednak w praktyce studenci z niepełnosprawnością napotykać wiele przeszkód w dostępie do krajowych usług edukacyjnych kraju przeznaczenia (podejście, przeszkody fizyczne, komunikacyjne i informacyjne, brak elastyczności programu nauczania)⁽³⁶⁾. Programy UE dotyczące szkolnictwa wyższego, szkolenia i uczenia się przez całe życie powinny obejmować wsparcie dla kobiet z niepełnosprawnością. Europejski program wymiany w dziedzinie przedsiębiorczości powinien obejmować wsparcie finansowe dla młodych osób z niepełnosprawnością, co obecnie nie jest możliwe. Należy rozpowszechniać dobre praktyki

⁽³²⁾ Zob. przyp. 1, s. 11; Zob. przyp. 9, s. 34.

⁽³³⁾ Zob. przyp. 1, s. 14.

⁽³⁴⁾ Dane EU-SILC z 2011 r.

⁽³⁵⁾ Zob. przyp. 9, s. 32.

⁽³⁶⁾ Alternatywne sprawozdanie dotyczące Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych, s. 43.

i zadania w ramach programu wymiany studentów i młodych przedsiębiorców oraz zapewnić szkolenia dla specjalistów w zakresie edukacji, partnerów społecznych i mediów.

5.3.6. Kobietom i dziewczętom z niepełnosprawnością należy zapewnić równy dostęp do różnych elementów systemów ICT i społeczeństwa informacyjnego. Przy opracowywaniu technologii informacyjnych i komunikacyjnych konieczne jest uwzględnienie czynników ekonomicznych, zapotrzebowania na szkolenia oraz równych szans niezależnie od wieku, tak aby zapewnić dostęp do nich niepełnosprawnym kobietom i dziewczętom narażonym na ryzyko ubóstwa lub wykluczenia społecznego.

5.4. *Zatrudnienie*

5.4.1. Ogółem udział kobiet w rynku pracy jest znacznie niższy niż mężczyzn (46,6 % w porównaniu z 61,9 %). Rynki pracy we wszystkich państwach członkowskich wskazują na stałą i znaczną segregację płciową. Kobiety z niepełnosprawnością są jednak znacznie bardziej wykluczone z rynku pracy. Zgodnie ze wskaźnikiem równouprawnienia płci Europejskiego Instytutu ds. Równości Kobiet i Mężczyzn z 2015 r. jedynie 18,8 % kobiet z niepełnosprawnością jest zatrudnionych w UE. 28,1 % mężczyzn z niepełnosprawnością posiada zatrudnienie. Wysoki wskaźnik bezrobocia kobiet z niepełnosprawnością jest niedopuszczalny i zwiększa prawdopodobieństwo, że będą one żyły w ubóstwie i wykluczeniu społecznym. Kobiety i dziewczęta z niepełnosprawnością mają większe trudności w dostępie do rynku pracy, co utrudnia im prowadzenie samodzielnego trybu życia. Otrzymują często niedostateczne wynagrodzenie. Przeszkody w mobilności oraz większa zależność od członków rodziny i opiekunów utrudniają im czynny udział w kształceniu, rynku pracy oraz życiu społecznym i gospodarczym społeczności⁽³⁷⁾.

5.4.2. Biorąc pod uwagę wysoki wskaźnik bezrobocia i bierności zawodowej kobiet z niepełnosprawnością, UE i państwa członkowskie muszą opracować podstawowe i szczególne działania ukierunkowane na kobiety niepełnosprawne w celu promowania szkoleń, pośrednictwa pracy, dostępu do zatrudnienia, utrzymania miejsca pracy, równego wynagrodzenia za tą samą pracę, równej ścieżki kariery, dostosowań w miejscu pracy i równowagi między życiem zawodowym a prywatnym. Kobiety z niepełnosprawnością muszą mieć równe prawo do sprawiedliwych i korzystnych warunków pracy, w tym do równych szans i równego wynagrodzenia za pracę o tej samej wartości⁽³⁸⁾.

5.4.3. Biorąc pod uwagę instrument mikrofinansowania UE i Europejski Fundusz Społeczny, mające zwiększać zatrudnienie i promować włączenie społeczne, należy propagować możliwości samozatrudnienia, przedsiębiorczość kobiet z niepełnosprawnością, równą reprezentację w zarządach przedsiębiorstw, rozwój przedsiębiorstw społecznych czy też rozpoczynanie własnej działalności. Kobiety z niepełnosprawnością powinny mieć równe prawa do pomocy finansowej w ciągu działalności przedsiębiorstwa i powinny być postrzegane jako kompetentni przedsiębiorcy. Należy zapewnić pozytywne działania wobec kobiet z niepełnosprawnością, które są przedsiębiorczyniami, za pomocą pożyczek uprzywilejowanych, mikrokredytów i pożyczek niezwrótnych, z uwzględnieniem kobiet na obszarach wiejskich.

5.4.4. Wzrost liczby osób z niepełnosprawnością spotęguje obciążenia dla opiekunów, zwłaszcza opiekunów rodzin, którymi najczęściej są kobiety zmuszone do ograniczenia wymiaru pracy, a nawet opuszczenia rynku pracy w celu zapewnienia opieki zależnym członkom swoich rodzin⁽³⁹⁾.

5.4.5. UE i państwa członkowskie powinny promować lepsze pogodzenie życia prywatnego i zawodowego kobiet niepełnosprawnych i opiekunów osób z niepełnosprawnością za pomocą skutecznych środków opartych na ich konkretnych potrzebach. Ewentualne środki realizacji tego celu to przejrzystość wynagrodzenia, procedury rekrutacji i świadczenia społeczne, elastyczne godziny pracy czy też telepraca w niepełnym wymiarze godzin, równowaga wydatków związanych z niepełnosprawnością w okresie macierzyństwa i opieki nad innymi osobami potrzebującymi dużego wsparcia, promowanie powszechnego dostępu do wysokiej jakości, przystępnych cenowo usług wsparcia o różnych porach dnia takich jak przedszkola czy też usługi opiekuńcze dla starszych i innych osób mających dużą potrzebę wsparcia. Wszystkie te środki mogą pomóc w realizacji tego celu⁽⁴⁰⁾.

5.4.6. UE i państwa członkowskie powinny uwzględnić kobiety z niepełnosprawnością i ich rodziny w proponowanej dyrektywie w sprawie równowagi między życiem zawodowym a prywatnym rodziców i opiekunów i innych środków politycznych poprawiających równowagę między życiem zawodowym a prywatnym pracowników i opiekunów⁽⁴¹⁾.

⁽³⁷⁾ Zob. przyp. 4, s. 7.

⁽³⁸⁾ Zob. przyp. 9, s. 41.

⁽³⁹⁾ Zob. przyp. 9, s. 45; Zob. przyp. 4, s. 6.

⁽⁴⁰⁾ Zob. przyp. 4, art. 14; Zob. przyp. 9, s. 43.

⁽⁴¹⁾ Zob. przyp. 3, art. 23.

5.4.7. Osoby z niepełnosprawnością borykają się również z wyjątkowymi przeszkodami w równym udziale w miejscu pracy, w tym z molestowaniem seksualnym, nierównym wynagrodzeniem i brakiem dostępu do dochodzenia roszczeń z powodu dyskryminacyjnej postawy skutkującej odrzuceniem roszczeń. UE i państwa członkowskie powinny również zadbać o bezpieczne i zdrowe warunki pracy dla kobiet z niepełnosprawnością i opiekunów osób z niepełnosprawnością, w tym o ochronę przed molestowaniem i uzyskanie odszkodowania. Należy zapobiegać nękanu w miejscu pracy, przyjmując skuteczne procedury postępowania w przypadku nękania zgodnie z zastosowaniem dyrektywy UE 2000/78⁽⁴²⁾.

5.5. Uczestnictwo w życiu politycznym i publicznym

5.5.1. Na przestrzeni wieków głosy kobiet i dziewcząt z niepełnosprawnością nie były słyszane, w związku z czym ich udział w podejmowaniu decyzji publicznych jest nieproporcjonalnie niski. W większości państw członkowskich UE pozbawienie obywateli z niepełnosprawnością zdolności prawnej prowadzi do utraty prawa do głosowania. Przeszkody w prawie do głosowania przyjmują również formę niedostępnych procedur głosowania, w tym niedostępnych punktów wyborczych⁽⁴³⁾. UE powinna zadbać o to, by kobiety z niepełnosprawnością mogły w pełni uczestniczyć w życiu publicznym i politycznym, a zwłaszcza w wyborach do Parlamentu Europejskiego w 2019 r.

5.5.2. Ze względu na brak równowagi sił i dyskryminację z wielu przyczyn jednocześnie mają one mniej możliwości założenia organizacji reprezentujących ich potrzeby jako kobiet, dzieci i osób z niepełnosprawnością, a także mniej możliwości przystąpienia do nich. Unia powinna przedsięwziąć środki zachęcające kobiety z niepełnosprawnością do przyjęcia roli przywódczej w publicznych organach decyzyjnych na wszystkich szczeblach i umożliwić im tworzenie organizacji i sieci kobiet z niepełnosprawnością, a także przyłączanie się do nich⁽⁴⁴⁾. Należy zapewnić programy szkoleń i opieki mentorskiej dla kobiet z niepełnosprawnością, tak aby mogły wkroczyć do życia politycznego i publicznego.

Bruksela, dnia 11 lipca 2018 r.

Luca JAHIER
Przewodniczący
Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego

⁽⁴²⁾ Zob. przyp. 4, s. 25.

⁽⁴³⁾ Alternatywne sprawozdanie dla Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych.

⁽⁴⁴⁾ Zob. przypis 1, s. 16.